

STATUTUL PORECLEI ÎNTR-O COMUNITATE DE ȚIGANI DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

ROXANA PAȘCA

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
Centrul Universitar Nord Baia Mare, România

The status of nicknames in a Gypsy community from the north-western part of Romania

Abstract: The present paper aims at analysing the functions of nicknames. A nickname singularises an individual's physical or psychological characteristics, his/her hobbies and interests, or even social status. Thus, nicknames can lead to the establishment of interpersonal relationships founded on familiarity and solidarity, or hostility. Starting from a linguistic material consisting of nicknames that were collected from the Gypsy community in the town of Șomcuta Mare, this study proposes a classification of nicknames and aims at providing a phonetic, morphological and lexical analysis of these names, in an attempt to prove that nicknames mirror the relationship that exists between an individual and the social context.

Keywords: anthroponym, unofficial naming, nickname, functions, Gypsy.

1. Introducere

1.1. Primele nume au fost cuvinte ale limbii comune, oamenii fiind desemnați fie prin indicarea particularităților fizice, fie printr-un eveniment deosebit din viața lor, în aceeași manieră în care astăzi se atribuie porecele (vezi Graur 1965: 17–18). Capacitatea de individualizare prin nume fiind redusă, se impune substituirea / suplimentarea lor, din rațiuni psihologice și sociale, cu altele mai expresive: porecele.

1.2. În prezenta lucrare, ne propunem să examinăm o serie de porecle¹, pe baza unui corpus personal (vezi 1.3), din perspectivă socio- și psiholingvistică, încercând să descriem modul în care se constituie și funcționează acestea într-o comunitate de țigani². Pornind de la relația care se poate stabili între semnificația structurii nominale și purtătorul acesteia, ne propunem o clasificare a materialului onomastic analizat în funcție de mai multe criterii (v. *infra*).

¹ Un prim inventar al porecelor în lumea satului îl găsim în studiul lui I.-A. Candrea, *Porecele la români*, din 1895.

² Precizăm că vom utiliza denumirea de *țigan* în conformitate cu *DEXonline*: „*țigan, țigani* I. S. m. 1 populație originară din nord-vestul Indiei, vorbitoare a unei limbi indo-europene, care, începând din secolul al X-lea, migrează spre vest, pătrunzând în Europa Centrală și de Sud-Est, inclusiv pe teritoriul țării noastre, astăzi fiind răspândită în toate țările europene, în Africa, în America și în Australia.”

1.3. *Corpus*-ul este alcătuit din 200 de porecle culese de autoare în cadrul mai multor anchete desfășurate în aria geografică cercetată: Șomcuta Mare, oraș atestat documentar în anul 1358, situat în partea de sud-vest a județului Maramureș, România. Populația stabilă a orașului, conform recensământului din 2002, se ridică la 7.715 persoane, dintre care 6.813 români, 723 țigani, 170 maghiari, 2 germani, 1 ucrainean, 2 evrei și 3 italieni. Cercetarea noastră s-a desfășurat în cadrul comunității de țigani a localității, comunitate compactă din punct de vedere demografic, fiind situată la marginea orașului.

1.4. Atât în culegerea, cât și în interpretarea materialului am avut în vedere următorii parametri extralingvistici, care ar fi putut să influențeze comportamentul verbal al subiecților: *factorul geografic* (localitatea este situată în aria subdialectală maramureșeană, fapt ce va explica structura fonetică a poreclelor cercetate), *vârsta și sexul subiecților* (studiul nostru a vizat indivizii aparținând tuturor categoriilor de vârstă, având, astfel, posibilitatea să observăm diferențele în procesul atribuirii de porecle de la o categorie de vârstă la alta, precum și de la un sex la altul). De asemenea, am fost interesați de numele real al poreclitului³ și de informația din spatele poreclei: poreclitorul și situația care a generat porecla, dat fiind faptul că studiul nostru are la bază teoria referitoare la structura bidimensională a poreclei, propusă de Van Langendonck (2011: 279): „the initial class and meaning of the word, and the naming motivation”.

1.4. În cercetarea noastră vom porni de la conceptul de *antroponim* (fr. *anthroponyme*, it. *antroponimo*, sp. *antroponimo*), compus din două elemente de origine greacă: *-onim* (< *onoma*), cu semnificația de „nume propriu” și *-antropo-*, prin care se identifică referentul, ființa umană (vezi Ionescu-Perez 2007: 217).

Antroponimul este definit în DȘL (2005, s.v.) ca „nume propriu de ființă umană” și constituie materialul procesului comunicativ, actualizându-se prin integrare în structura unor semne lingvistice superioare, numite *formule antroponimice*, adică „unități discursive prin care se realizează funcția de individualizare și de identificare a membrilor unui grup uman și a grupului considerat ca unitate” (Ionescu-Perez 2007: 218–219). Așadar, antroponimele nu sunt utilizate numai ca „operatori de identificare (desemnarea unor persoane fără a le descrie sau clasifica), ci dezvoltă și o funcție descriptivă (ce trimite la trăsături intrinseci ale persoanelor), grație integrării lor în microcontexte semnificative” (Chelaru-Murăruș 2010: 176).

Același individ poate fi identificat printr-o serie de formule antroponimice distincte, dar numai una dintre acestea este *formula antroponimică oficială / convențională*, restul fiind considerate *formule antroponimice neoficiale / neconvenționale*⁴.

Atribuirea oficială de nume este un proces instituționalizat, produsul acestui tip de numire fiind în conformitate cu norma juridică în vigoare din fiecare stat. Structura formulei oficiale, identică în limbile romanice, se caracterizează prin prezența a doi constituenți: numele individual (prenumele) și numele de grup (numele de familie, care indică apartenența referentului la grupul numit).

³ Din dorința de a evita dezvăluirea identității subiecților anchețați, am omis atașarea unei liste care să cuprindă numele și datele personale ale indivizilor.

⁴ Pentru clarificarea noțiunii de *antroponime neconvenționale*, vezi Felecan (2010: 137–155); Felecan (2011a: 235–250); Felecan (2011b: 253–266); Felecan (2012: 79–87); Chelaru-Murăruș (2010: 175–185); Ionescu-Perez (2007: 215–230).

Formula antroponimică neconvențională este produsul vorbitorului și el îi decide structura (ea putând fi simplă sau complexă), urmând ca aceasta să fie validată de comunitate.

D. Felecan (2011b: 256) a identificat ca produse ale actului de numire neconvențională următoarele categorii antroponimice: *porecla, supranumele* (individual și de grup), *pseudonimul, hipocoristicul și nickname-ul*.

Golopenția-Eretescu (1972, I: 145, *apud* Felecan 2010: 138) înțelege prin *numire* atât actul de *atribuire de nume*, care poate fi ritual / oficial / convențional (botezarea) și nonritual / neoficial / neconvențional (poreclirea, supranumirea), cât și actul de *utilizare a unui nume preatribuit*.

2. Atribuirea oficială de nume sau botezarea vs. atribuirea neoficială de nume sau poreclirea

2.1. După cum observă D. Felecan (2012: 80), „actul de numire oficială, pentru a fi recunoscut la nivelul întregii comunități, se desfășoară în respectul unui algoritm lingvistic (nou-născutul primește un nume) și extralingvistic (identitatea nominală este atribuită, printr-un ritual, de către preot și recunoscută / confirmată într-un nomenclator de către ofițerul Stării Civile). Produsele actului mai sus descris se numesc nume oficiale”. Așadar, în cadrul atribuirii rituale de nume vom avea următoarele instanțe:

– *nominatorul*, reprezentat de părinți, care aleg numele copilului și care, după cum observă Ionescu-Perez (2007: 220), decid structura generală a formulei antroponimice, numărul și caracteristicile componentelor funcționali;

– *validatorul*, rol ce revine preotului, prin botezul în biserică, și ofițerului Stării Civile, prin trecerea numelui în nomenclator;

– *numitul*, adică cel căruia i se atribuie numele.

În ceea ce privește actul de *socializare* a numelui, act prin care comunitatea asumă denotația conferindu-i stabilitate, colectivitatea este obligată să utilizeze formula nominală oficială, deoarece „formulele oficiale realizează funcția de identificare la nivel de stat, fiind structural identice pentru toți cetățenii, se bucură de recunoaștere internațională și, odată consemnate în registrul Stării Civile, uzul lor este obligatoriu în actele de comunicare oficială” (Ionescu-Perez 2007: 220).

2.2. Poreclirea se naște din necesitatea psihologică și socială de a înlocui un semn comun sau uzat cu unul mai expresiv; este vorba despre situația în care formula antroponimică oficială este considerată „neadecvată sau insuficient adecvată fondului (fonetico-) lexical al comunității respective. Reflexul spontan este fie înlăturarea (prin evitarea) elementului resimțit străin din uzul curent al locutorilor, fie «ameliorarea» (uneori prin hipercorectitudine) a formei «oficiale», prin aducerea ei la «standardele» lexico-semantice (și ortoepice) recunoscute și (implicit) acceptate de tradiție” (Felecan 2010: 139).

Rezultatul *poreclirii* este *porecla*. DEX (2009, s. v.) definește *porecla* ca „un supranume dat, de obicei în bătaie de joc, unei persoane, mai ales în legătură cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior, a psihicului sau a activității sale”.

Șt. Pașca (1936: 44), însă, diferențiază *porecla* de *supranume*, acesta din urmă având „o funcție exclusiv antroponomastică, pe când *porecla* indică o funcțiune semantică. *Porecla* se dă ca o batjocură unui individ, *supranumele*, născute din *porecle* și calificative,

sunt legate indisolubil de numele indivizilor, devenind chiar ereditare”. Porecla devenită supranume își pierde valența peiorativă.

Așa cum arăta Candrea (1985: 7), lenea, nepriceperea, zgârcenia, răutatea au fost mereu penalizate, iar poporul nu are nevoie de fraze mari pentru a arunca cuiva în față cusurul pe care îl poartă; un singur cuvânt îi este de ajuns. Acest act nu urmărește întotdeauna îndreptarea defectelor, ci, mai degrabă, zugrăvește atitudinea ostilă a poreclitorului față de cel poreclit. Spre deosebire de nume, porecla nu trebuie consemnată în actele oficiale.

În cadrul procesului de poreclire, se pot identifica următoarele instanțe, care se suprapun peste cele specifice numirii oficiale:

– *poreclitorul*, care va funcționa la fel ca *nominatorul* din cadrul actului oficial de numire; el decide structura formulei și are libertatea de a crea unitățile lexicale noi. Porecla fiind o creație orală, este dificil de identificat cu exactitate poreclitorul. În acest sens, D. Felecan (2010: 145) vorbește, pe de o parte, despre *locutorul identificabil*, prin care autoarea înțelege „insider-ul care a atribuit porecla și a cărui voce (re)cunoscută se aude odată cu fiecare actualizare” a acesteia, iar pe de altă parte, despre *locutorul neidentificabil*, care ar circumscrie „o instanță nedefinită, pe seama căreia este pusă atribuirea poreclei. Această instanță implicită poate face trimitere la o singură persoană dintr-o comunitate sau la un stoc stabil și comun de informații cu privire la circumstanțele conferirii poreclei respective” (*Ibidem* 2010: 145).

– *validatorul* este comunitatea, deoarece noile unități lexicale primesc statut de antroponime numai în situația în care o mare parte a membrilor comunității utilizează aceste formule;

– *poreclitul*, adică cel care se oferă drept „material” semantic pentru constituirea poreclei.

Spre deosebire de formulele oficiale, a căror capacitate de individualizare este redusă, în cadrul numelor neoficiale această funcție este mult mai accentuată și realizează procesul de identificare la nivelul relațiilor interpersonale într-o comunitate lingvistică determinată.

3. Statutul poreclei în comunitatea de țigani din Șomcuta Mare

3.1. Într-un nucleu social de mici dimensiuni, indivizii sunt în relații directe unii cu alții, își cunosc viciile, obiceiurile, ticurile, defectele. Fiecare membru al comunității apare în două ipostaze: cea de observator și cea de observat, iar în momentul în care se înregistrează vreo deviere comportamentală, observatul va fi stigmatizat printr-o manifestare verbală usturătoare: *porecla*. Aceste formule antroponimice neoficiale pot fi „*simple* (un singur constituent funcțional, simplu sau compus) sau *complexe* (doi constituenți simpli sau compuși), numeric limitate și cu relativă stabilitate, asigurată de repetabilitatea lor în interiorul comunității lingvistice. Structura lor, mai puțin previzibilă, este idiomatică, determinată de sistemul fiecărei limbi, dar și de factori extralingvistici, componentele ei fiind selectate și organizate în funcție de «informația» care reprezintă mesajul comunicării și de circumstanțele acesteia” (Ionecu-Perez 2007: 221–222).

3.2. Porecla realizează funcția de identificare a individului prin calificativul său cel mai distinctiv, prin trimitere la unul dintre obiceiurile sale sau la evenimente din viața sa: „first names, middle names, nicknames, pronouns and other forms of address, all identify

individuals in society. Such address forms can contribute to a person's sense of identity and can characterize an individual position in his family and in society in large and it defines his social identity" (Bowe și Martin 2009: 95).

3.2.1. Referindu-ne la comunitatea romilor din localitatea Șomcuta Mare, aici este utilizat atât numele oficial (în relațiile cu școala și administrația locală), cât și porecla (în relațiile restrânse dintre membrii comunității). Această funcție denominativă a poreclei joacă un rol important, pe de o parte în cadrul comunității în care există mai mulți indivizi ce poartă același nume, iar pe de altă parte, făcând parte dintr-un sistem mai flexibil și mai deschis schimbărilor decât sistemul oficial de numire, porecla reflectă în mod direct psihologia socială, caracterul individului, precum și relațiile sale cu comunitatea căreia îi aparține. Totodată, una dintre trăsăturile poreclei fiind pluralitatea, există indivizi care au mai multe porecle (Lingurar Vasile – *Ou', Beșicău'*), fapt ce arată că aceștia nu au o identitate socială clară.

3.2.2. Un alt rol al poreclei este acela de a marca apartenența individului la comunitate. În zona cercetată, porecla reflectă foarte bine gradul în care grupul social a asimilat individul nou-venit, prin faptul că există o diviziune a membrilor comunității în funcție de porecele primite, respectiv de lipsa poreclei. Astfel, se disting:

– [*vin'iturile*]⁵, adică indivizi recent intrați în comunitate (de obicei prin căsătorie), care nu au fost încă asimilați de grupul social băștinaș, și care nu au porecle tocmai din pricina faptului că personalitatea lor socială nu este clar conturată;

– indivizii care au pătruns în comunitate de mult timp, dar care nu au fost total asimilați de către aceasta, ei primind porecle în funcție de zona din care provin⁶: *Pișoșca* (pentru că este din Mogoșești, județul Maramureș), *Ciurigău'* (pentru că este din Finteușul Mare, județul Maramureș), *Mociolea* (pentru că este din Mociu, județul Cluj), *Iapa* (este din Buciumi, județul Maramureș), *Măgaru'* (este din Hovrila, județul Maramureș), *Lupu'* (este din Vărai, județul Maramureș), *Huhurezu'* (este din Valea Chioarului, județul Maramureș), *Brumatu'* (este din Fericea, județul Maramureș)⁷;

– indivizii total asimilați de comunitate, al căror profil social este clar trasat și, deci, ale căror porecle au la bază trăsături fizice, psihice sau evenimente: [*Ot'iosu*] („bărbat cu ochii mari”), [*Zăbălosu'*] („om cu zăbale la gură”), [*Comilă*] („om cocoșat”), [*Tocu'*] („om băutor”), [*Păpa*] („om fără căpătâi”), [*Hât'ealău*] („om bătăuș”), [*Franzela*] („cerea de la magazin franzelă în loc de pâine”), [*Doctoru'*] („a sechestrat un doctor”).

4. Clasificarea poreclelor

Transcriem, în continuare, porecele culese din anchetele noastre pe teren, clasificându-le și specificând cauza care a dus la apariția acestora, precum și explicațiile oferite de lucrările de specialitate în cazul cuvintelor mai puțin obișnuite.

4.1. porecle care vizează aspectul fizic:

⁵ Denumirea aparține informatorului Boldijar Viorel.

⁶ Toate aceste denumiri sunt porecle colective ale oamenilor din localitățile menționate între paranteze, devenite acum porecle individuale.

⁷ Pentru semnificația unor supranume colective din partea de nord-vest a țării, vezi O. Felecan (2012: 219–228).

Balenă („femeie grasă”), *Pârsacă* („bărbat gras”), [Ot’iosu] („bărbat cu ochii mari”), *Zăbălosu* („om cu zăbale la gură”), *Comilă* („om cocoșat”), *Boșcalău’* („om gras”), *Dandalău’*⁸ („om cu dinții mari”), *Mițanu’*⁹ („bărbat negru”), *Țâmbula*¹⁰ („bărbat negru”), *Iancăla*¹¹ („are nasul mare”), [Bend’eu] („om gras”), *Uștalău’*¹² („om buzat”), *Bangorău’*¹³ („om șchiop”), [Uret’iosu’] („bărbat cu urechi mari”), *Moșçoș* („are mereu muci la nas”), *Bangău’* („om șchiop”), *Balanău’* („om care are părul deschis la culoare”), *Spănu’* („om roșcat”), *Crăcita* („femeie cu picioarele crăcănate”), [D’ibolu] („om gras”), [D’ițaua] („femeie grasă”), *Gongău’* („om urât”), *Bidinea* („ii stă părul ca o bidinea”), *Așchie* („om foarte slab”), *Cioroiu’* („este foarte negru”), *Jaga* („umbă prost îmbrăcat”), *Blidu’* („are față de farfurie”), *Buricu’* („om mic”), *Becu’* („om chel”), *Broscoiu’* („om urât”), *Dovlecelu’* („om gras”), [Șt’irbu] („om fără niciun dinte în gură”), *Blonda* („s-a vopsit blondă”), *Crețu’* („om cu părul creț”), *Struțu’* („are mersul ciudat”), *Bolovanu’* („e mică și grasă”), *Gâza* („e mică și slabă”), *Ou’* („are capul rotund”), *Ciungăla* („ii lipsește o mână”), [N’egruțu] („om foarte negru”), *Limbricu’* („om mic”), *Pătrățelu’* („om mic și gras”), *Moaca* („urât la față”), *Brihău’* („are burtă mare”), *Cipilig* („om mic”), *Puclău’* („om gras”), [Mogăld’eața] („e cocoșată”), *Lăptoasa* („are sâni mari”), *Porodicu’* („femeie roșie la față”), *Beșicău’* („are beșici pe picioare”), *Borcanu’* („om cu nasul mare”), [D’ihoru] („miroase urât”), *Codău’* („poartă coadă”), *Stupușu’* („femeie mică”), *Lebăda* („femeie cu gâtul lung”).

4.2. porecle care vizează particularități psihice și de comportament:

Tocu’ („om băutor”), *Păpa* („om fără căpătâi”), [Hăt’ealău]¹⁴ („om bătaș”), *Dulău’* („om agresiv”), *Boța*¹⁵ („mizerabilă”), *Mărean* („arțăgos”), *Măncău’* („lacom”), *Hulpea* („femeie șmecheră”), *Mocofanu’* („om ușor influențabil”), *Colțoasa* („femeie dificilă”), *Pompi* („om pământău”), *Trântoru’* („om leneș”), *Șoarecu’* („om rapid”), *Iuți* („femeie înceată”), *Mămăliga* („femeie moale, înceată”), *Aricica* („de la Maricica și e femeie rea”), *Fârfala*¹⁶ („om mândru”), *Mormologu’* („om molcom”), *Bojbalău’*¹⁷ („om bălbăit”), *Credențu’*¹⁸ („om lacom”), *Rici* („om zgârcit”), *Lăcusta* („om lacom”), *Furtuna* („era mereu nervos”), *Căpățâna-Puturoasă* („om care nu judecă”), *Berbecu’* („om încăpățânat”), *Surdu’* („nu aude bine”), [Droj’d’eru] („om băutor”), *Bălălău’*¹⁹ („om cu probleme psihice”),

⁸ Provenit din s.m. *dand*, -a cu semnificația „dinte” (vezi Sarău 2000: 43).

⁹ Acest cuvânt nu a fost găsit în lucrările de specialitate consultate, fiind o invenție a comunității.

¹⁰ Vezi nota de subsol anterioară.

¹¹ Vezi *supra*, nota 8.

¹² Provenit din s.m. *vušt*, -a cu semnificația „buză” (vezi Sarău 2000: 211).

¹³ Provenit din adj. *bang* / o, -i, -e, -e cu semnificația „strâmb, șchiop, olog” (vezi Sarău 2000: 22).

¹⁴ Vezi *supra*, nota 8.

¹⁵ Vezi *supra*, nota 8.

¹⁶ Cuvântul provine din *a se fârfăli*, vb. IV refl. (reg.) cu semnificația „a se fâli” (vezi DLR 2007 s.v.).

¹⁷ Vezi *supra*, nota 8.

¹⁸ Cuvântul provine din *credeț*, *credețuri*, s. n. (reg.) Bufet. – Din germ. *Kredenz* (vezi DLR, s. v.).

¹⁹ Denominația păstrează sensul dat în DLR (2007, s.v.) „bălălău, bălălăi s. m. (det.) persoană cu dereglări psihice; țicnit, smintit”.

Fentosu' („om care înșală lumea”), *Tetea* („umbla tot timpul după mama lui”), *Inspectoru'* („vrea să știe tot ce se întâmplă în comunitate”).

4.3. porecle care au la bază o întâmplare sau un obicei:

Franzela („cerea de la magazin franzelă în loc de pâine”), *Doctoru'* („a sechestrat un doctor”), *Pițiguș* („obișnuia să pițige fetele”), *Pașeu'* („cerea păscuță”), [*Ciun'a*]²⁰ („îi plac răciturile”), *Păsula* („mânca multă fasole”), *Partidu'* („susținător al unui partid politic”), *Cașu'* („cerea mereu caș”), *Castronu'* („umblă mereu cu un castron după el”), *Capra* („două femei s-au certat, iar una i-a zis celeilate *capră* și așa i-a rămas poreclă”), *Prunău'* („îi place să bea țuică de prune”), *Vânătu'* („a avut un ochi vânat dintr-o încâierare”), *Zânel* („zicea că pe el l-a adus o zână”), *Pișotu'* („a făcut odata pe el”), *Ninjalău'* („se credea ninja când era mic”), *Popicu'* („obișnuia să joace popice”), *Căcălău'* („în loc de „mult” zice „căcălău”), *Haica* („mama lui l-a făcut cu un român”), *Bușca* („lua înghițituri mari din mâncare”), *Mânzu'* („se ținea după oameni ca și mânzul după iapă”), *Ciorbea* („nevasta lui se plângea că nu mânăncă ciorbă”), *Acceleratu'* („umblă repede”), *Cipca* („femeie care obișnuia să facă cipcă”), *Soponu'* („zice prin sat că i s-a furat săpunul din casă”), *Ecou'* („om care repetă mereu ce zic alții”), *Mână-Lungă* („obișnuiește să fure”), *Mucea* („este mereu răcit”), *Gică* („după numele personajului din cântecul lui Mihai Constantinescu *Vitezomanul Gică*, pentru că și poreclitul obișnuiește să conducă cu viteză”), *Cilioaia* („femeie care anunță pe toată lumea când o persoană din comunitate moare”), *Gagicaru'* („bărbat care are mai multe iubite”).

4.4. porecle provenite din nume de ocupații sau meserii:

Consilieru', *Groparu'*, *Cizmaru'*, *Ciurdaru'*, *Pictoru'*, *Ciobanu'*, *Patronu'*, *Bujie* (pentru că a fost ajutor de mecanic).

4.5. porecle care vizează starea socială:

Sărântocu', [*Domn'iscău*], [*Baron'îța*], *Barosanu'* (om cu o situație socială foarte bună).

4.6. nume de personalități sau personaje celebre:

Stalin (seamănă cu Stalin), *Elvis* (cântă și arată ca Elvis), *Brucele* (îi plac filmele cu Bruce Lee), *Brejnev* (seamănă cu Brejnev), *Zăvoranca* (îi place Oana Zăvoranu), *Esca* (știe toate noutățile din comunitate), *Busu* (știe cum va fi vremea), *Tarzan* (obișnuia să umble dezbrăcat), *Pițurcă* (comentează meciurile de fotbal și aranjarea fotbaliștilor în teren).

5. Particularități morfologice, lexicale și stilistice ale poreclelor investigate

5.1. Din punct de vedere *morfologic*, majoritatea poreclelor din aria cercetată provin din substantive (*Păsula*, *Partidu'*, *Cașu'*, *Castronu'*, *Capra*, *Prunău'*, *Ou'*, *Borcanu'*, *Mogâldeața*, [*D'ihoru'*], *Porodicu'*), din adjective ([*Ot'iosu*], *Zăbălosu'*, *Crăcita*, *Surdu'*, [*Șt'irbu'*], *Blonda*, *Crețu'*, [*N'egruțu'*], *Lăptoasa*), verbe (*Pițiguș*, *Mâncău'*) și din adverbe (*Iuți*).

²⁰ Vezi *supra*, nota 8.

5.1.1. Substantivele sunt articulate cu articol hotărât²¹ și se află în imposibilitatea de a fi folosite cu articol nehotărât, fapt ce dovedește că ele nu mai desemnează un concept, ci individualitatea. În această nouă ipostază, apelativele antroponimizate nu sunt compatibile nici cu opoziția de număr.

5.1.2. Transferul de la apelativ la poreclă nu mai respectă strict genul gramatical. Cuvinte cu formă masculină denumesc persoane de sex feminin (*Mânzu', Cașu, Bolovanu', Porodicu'*), și invers, cuvinte de genul feminin sunt atribuite bărbaților (*Moaca, Ciorbea, Furtuna, Lăcusta*) (vezi Felecan, N. 2011: 388).

5.2. Din punct de vedere *lexical*, există trei modalități de formare a porecelor:

– prin *compunere*, acest procedeu fiind foarte slab reprezentat în cazul materialului cules de noi. Raporturile dintre termenii noii denominații sunt de subordonare (de tipul determinat + determinant): *Căpățâna-Puturoasă, Mână-Lungă*;

– din *substantive fără modificare formală*, dar alegerea lor trebuie să respecte „oglinzirea expresă a unei trăsături, permanente sau ocazionale, percepută ca strict particulară pentru referentul-țintă, într-o reprezentare unică, în care sensul propriu-zis al vocabulei se opacizează sub presiunea identificatoare și individualizatoare a denominației. Aceasta poate fi marcată din perspectivă ortografică cu inițială majusculă, subliniindu-se în modul acesta schimbarea categoriei morfologice ca rezultat al unicității obiectului denumit” (Uritescu 2009: 217): *Borcanu', Blidu', Moaca, Capra, Balena, Calu', Castronu', Partidu', Pasula, Ciobanu'* etc.;

– prin *derivare cu sufixe* (porecele realizate cu ajutorul sufixelor diminutive și augmentative constituie o bogată sursă de realizare a expresivității):

– sufixe augmentative: *-lău/ -lăua*: *Boșcalău', Dandalău', Bangorău', Ciungalaua, [Hă'tealău'], Bojbalău', Căcălău'*;

– sufixe diminutive: *-el, -ica, -uș, -uț*: *Dovlecelu', [N'egruțu'], Pătrățelu', Aricica, Pițiguș*;

– alte sufixe: *-iscău, -ița, -it, -oi, -os, -toc*: *[Ot'iosu'], Crăcita, Broscoiu', Codău', Sărăntocu', [Domn'iscău'], [Baron'ița]*.

5.3. În privința aspectului *stilistic* al porecelor, Candrea (1985: 7) observă că ele „se deosebesc de cuvintele de ocară prin aceea că aceste din urmă spun în genere defectul cuiva verde-n față, în vreme ce porecele conțin o metaforă”. Așadar, la baza porecelor se află figuri de stil precum:

– *metafora*, definită ca figură de stil rezultată dintr-o comparație subînțeleasă prin substituirea cuvântului obiect de comparație cu termenul-imagie (vezi Robănescu 2005: 182). Prin intermediul metaforei, se realizează transformarea sensului propriu în sens figurat și transferul trăsăturilor obiectelor, ființelor și al fenomenelor realității imediate asupra poreclitului. Porecla-metaforă este cu atât mai revelatoare, cu cât imaginea este mai șocantă: *Balena, Dițaua, Berbecu', Bidinea, Așchie, Cioroiu', Blidu', Becu', Broscoiu', Dovlecelu', Gâza,*

²¹ Limba vorbită nu cunoaște existența articolului hotărât enclitic *-l* (la singularul substantivelor masculine și neutre) și, datorită faptului că porecele sunt produse ale limbii vorbite, articolul hotărât enclitic dispare și în cazul lor, rămânând forme precum *Bendeu', Uștalău', Buricu'*.

Bolovanu', Ou', Limbricu', Borcanu', Dihoru', Hulpea, Șoarecu', Credențu', Lăcusta, Furtuna, Ciurigău', Mânzu', Acceleratu', Ecou'.

– *metonimia*, definită ca figură de stil care constă în inversiunea voluntară a categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret, ale posesorului prin lucrul posedat etc. (vezi Robănescu 2005: 184). Porecele metonimice denumesc în cele mai multe cazuri părți ale corpului ca fiind semnele caracteristice ale poreclitului. Spiritului iscoditor al colectivității nu-i scapă nici cele mai mici defecte și le exagerează, taxându-le printr-o poreclă: *Bendeu', Uștalău', Buricu', Moaca, Codău', Căpățâna-Puturoasă, Mână-Lungă.*

Porecele investigate exploatează atât antonomaza de tip substantiv comun pentru substantiv propriu: *Partidu', Cașu', Castronu', Capra*, cât și cea de tipul substantiv propriu pentru substantiv propriu: *Stalin, Elvis, Brejnev, Zăvoranca, Esca* (vezi Uritescu 2009: 29–30).

6. Concluzii

6.1. Lucrarea de față a pus în evidență bogăția inventarului de formule neconvenționale, varietatea lor și frecvența cu care acestea sunt folosite în cadrul comunității de țigani a orașului Șomcuta Mare.

6.2. Din punct de vedere semantic, se poate remarca faptul că cele mai numeroase porecle sunt cele care se raportează la particularitățile de ordin fizic și moral ale individului.

6.3. Dintre rolurile specifice pe care le dezvoltă porecele investigate semnalăm:

- *rol denominativ și descriptiv*, porecla identificând individul prin calificativul său cel mai distinctiv, prin trimitere la unul dintre obiceiurile sale sau la evenimente din viața sa;
- *rol de a marca apartenența individului la comunitate*;
- *funcție expresivă*, deoarece reflectă atitudinea vorbitorului față de referent.

Bibliografie

- Bowe, H. și K. Martin. 2009. *Communication Across Cultures. Mutual Understanding in a Global World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Candrea, I.-A. 2001 (1895). *Porecele la români*. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- Chelaru-Murăruș, O. 2010. Nume, porecle, semnături ironice în paginile „Academiei Cațavencu”. În *Limba română: Controverse, delimitări, noi ipoteze (II), Pragmatică și stilistică, Actele celui de-al 9-lea Colocviu al Catedrei de limba română (București, 4–5 decembrie 2009)*, R. Zafiu, A. Dragomirescu și A. Nicolae (eds.), 175–185. București: Editura Universității din București.
- Felecan, D. 2010. Porecla – reflectare a polifoniei (cazul zonei lingvistice din nord-vestul României). În *Aspecte ale polifoniei lingvistice. Teorie și construcție*, 179–201. București: Editura Tritonic.
- Felecan, D. 2011a. Antroponime neconvenționale românești: tipare de construcție și funcție discursivă – premise ale cercetării. În *Studii de dialectologie, istoria limbii și onomastică. Omagiu domnului Teofil Teaha*, M. Marin și D. Răuțu (coord.), 253–266. București: Editura Academiei Române.
- Felecan, D. 2011b. O categorie de apelative neconvenționale recente: numele comune atribuite persoanelor feminine din domeniul showbizului românesc. În *Numele și numirea, Actele conferinței internaționale de onomastică (ediția I, Baia Mare, 19–21 septembrie 2011)*, O. Felecan (ed.), 235–250. Cluj-Napoca: Editura Mega.

- Felecan, D. 2012. Antroponimele neoficiale (AN) – realizări discursive ale „nivelului individual” al limbajului / Unofficial Anthroponyms – Discursive Accomplishments of the “Individual Levels” of the Language. *Philologia* 13, Târgu-Mureș, 79–87.
- Felecan, N. 2011. *Între lingvistică și filologie*. Cluj-Napoca: Editura Mega.
- Felecan, O. 2012. Observații referitoare la unele supranume colective din nord-vestul României. În *Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică. Vol. II. Lexic, semantică, terminologie. Stilistică, pragmatică, retorică și argumentare. Actele celui de al XI-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică, (București, 9–10 decembrie 2011)*, R. Zafiu și A. Ștefănescu (eds.), 219–228. București: Editura Universității din București.
- Graur, Al. 1965. *Nume de persoane*. București: Editura Științifică.
- Ionescu Pérez, P. C. 2007. Concepte, metodologie și terminologie în antroponimia romanică. În *Limba română, limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, S. Reinheimer Ripeanu și I. Vintilă-Rădulescu (coord.), 215–234. București: Editura Academiei Române.
- Pașca, Șt. 1936. *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*. București.
- Uritescu, D. 2009. *Fascinația numelui – studiu al creației lexico-semantice și stilistice*. București: Editura S. A. I. S.
- Van Langendonck, W. 2011. Diachronic Classification of Bynames Given by Adults, and Bynames Given by Young People. În *Numele și numirea, Actele conferinței internaționale de onomastică (ediția I, Baia Mare, 19–21 septembrie 2011)*, O. Felecan (ed.), 279–286. Cluj-Napoca: Editura Mega.

Dicționare

- DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*. 2009. București: Univers Enciclopedic Gold.
- DȘL – Bidu-Vrânceanu, A., C. Călărășu, L. Ionescu-Ruxândoiu, M. Mancaș și G. Pană Dindelegan. 2001. *Dicționar de științe ale limbii*. București: Nemira.
- DLR – *Dicționarul limbii române*. 2007. București: Editura Academiei Române.
- Robănescu, M. 2005. *Dicționar de termeni literari și figuri de stil*. București: Editura Ametist '92.
- Sarău, Gh. 2000. *Dicționar rrom – român*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.